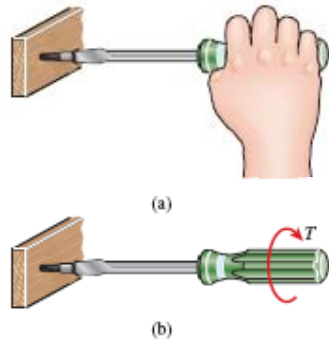
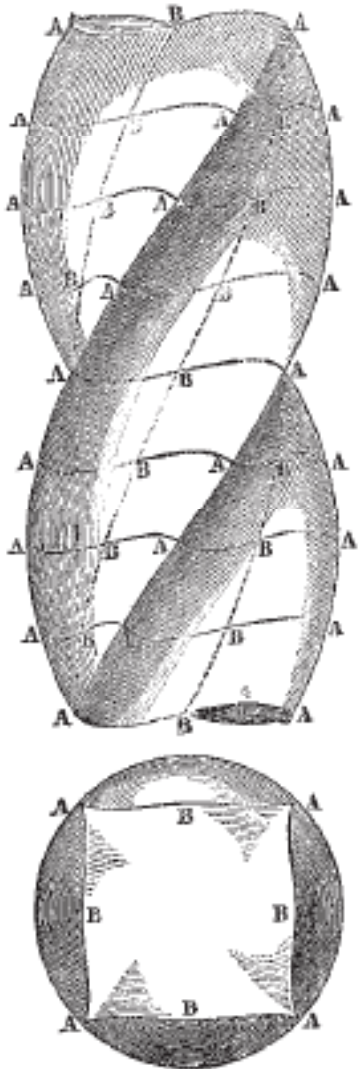

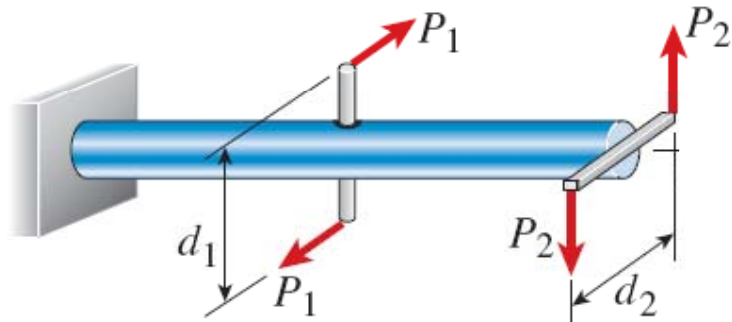
Vvijanje

*Grupa autora, *Elastostatika I*, Tehnički fakultet, Bihać, 2003
 *JM Gere, BJ Goodno, *Mechanics of Materials*, Cengage Learning, Seventh Edition, 2009.

Uvijanje

Osnovni pojmovi

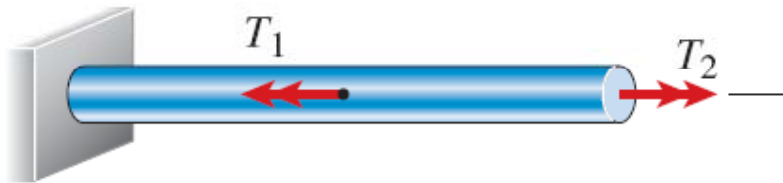

Moment sprega sila, [Nm]

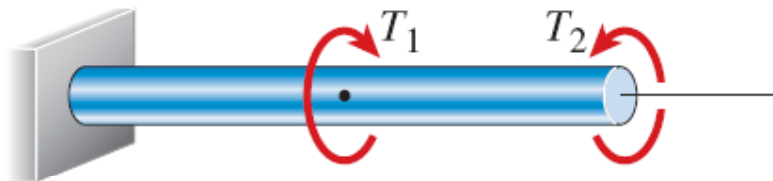
$$T_1 = P_1 d_1$$

$$T_2 = P_2 d_2$$

(4.1)

Moment sprega sila – vektorska reprezentacija
(pravilo desne ruke)

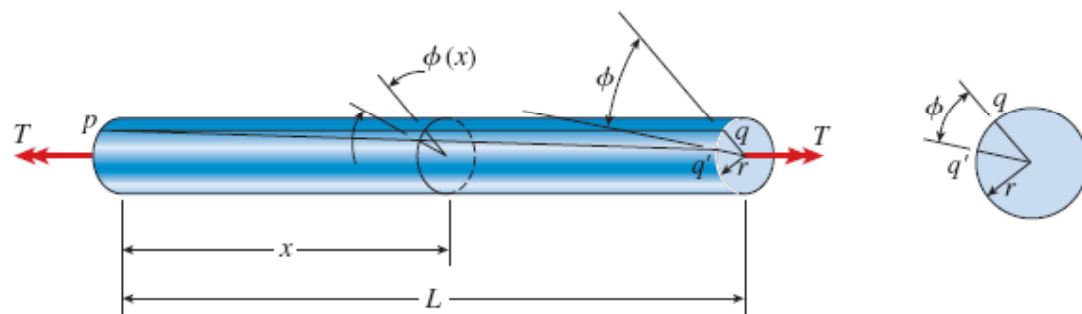

Moment sprega sila – reprezentacija uvijenom strelicom

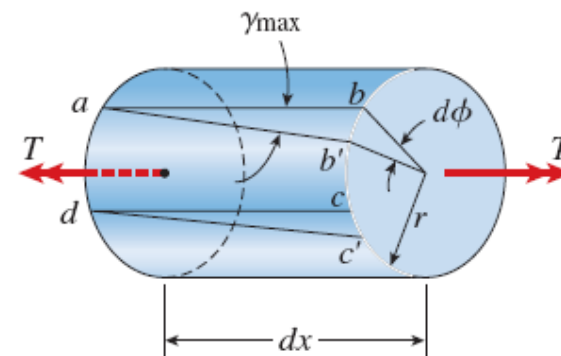
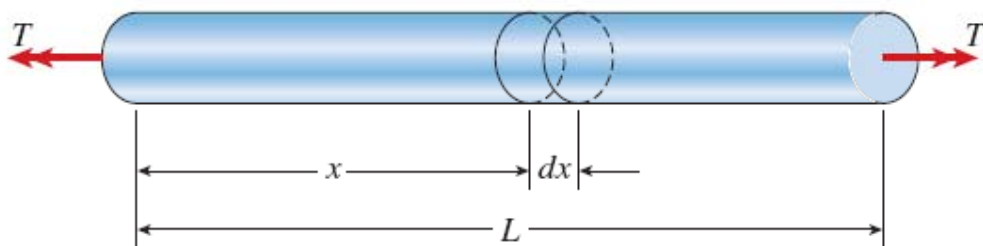
Momenti koji uvijaju neki element nazivaju se uvojni ili torzioni momenti.

Uvijanje

Deformacije štapova (i cijevi) kružnog presjeka

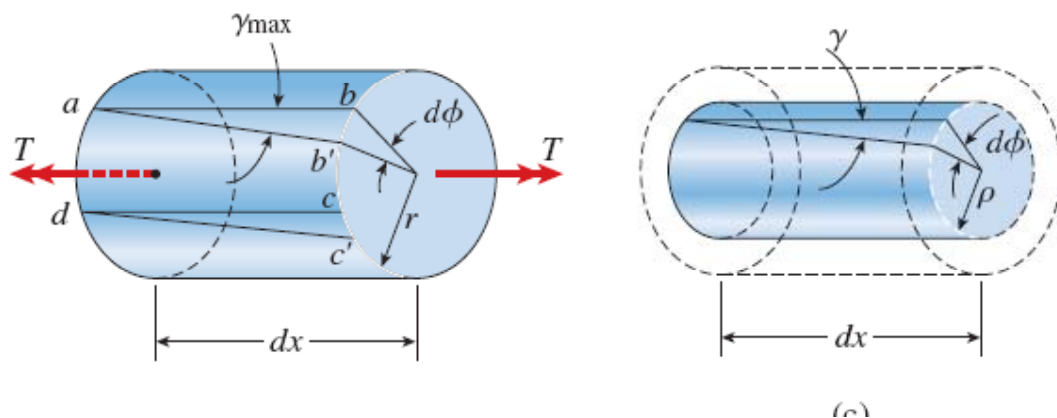
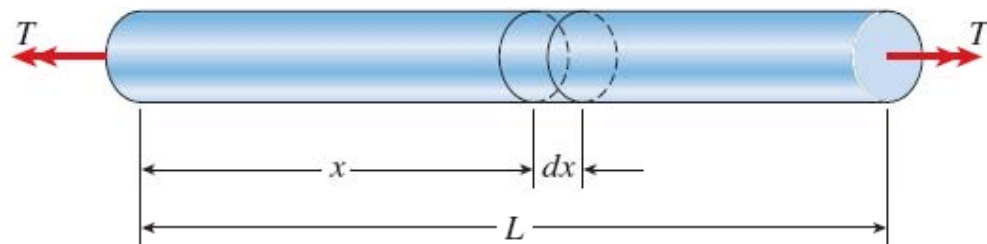
Čisto uvijanje – svi jednaki poprečni presjeci opterećeni istim momentom uvijanja ϕ – ugao uvijanja (rotacije)

Element $abcd$ postaje $ab'c'd$, kojem se ne mijenjaju stranice, ali se mijenja ugao između njih – čisto smicanje (element izložen samo tangencijalnim deformacijama)!

Uvijanje

Deformacije štapova (i cijevi) kružnog presjeka

Maksimalan ugao uvijanja

$$\gamma_{\max} = \frac{bb'}{ab} = \frac{rd\phi}{dx} \quad (4.2)$$

Odnos tangencijalne deformacije i ugla uvijanja na površini šipke

Promjena ugla uvijanja

$$\theta = \frac{d\phi}{dx}$$

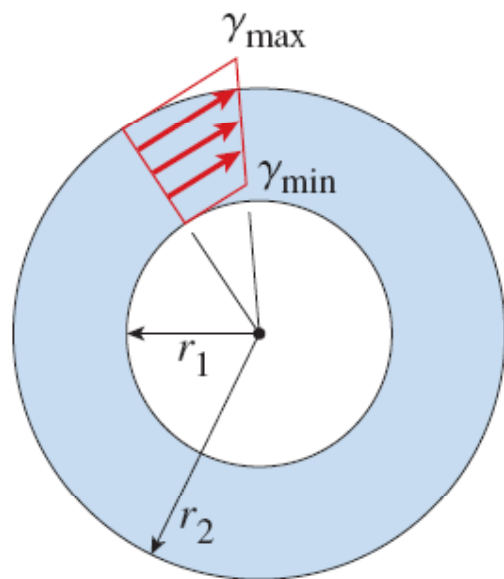
Za čisto uvijanje $\gamma_{\max} = r\theta = \frac{r\phi}{L}$ (4.3)

Tangencijalna deformacija

$$\gamma = r\theta = \frac{\rho}{r}\gamma_{\max} \quad (4.4)$$

Uvijanje

Deformacije štapova (i cijevi) kružnog presjeka

$$\gamma_{\max} = \frac{r_2}{L} \phi$$

$$\gamma_{\min} = \frac{r_1}{r_2} \gamma_{\max} = \frac{r_1}{L} \phi$$

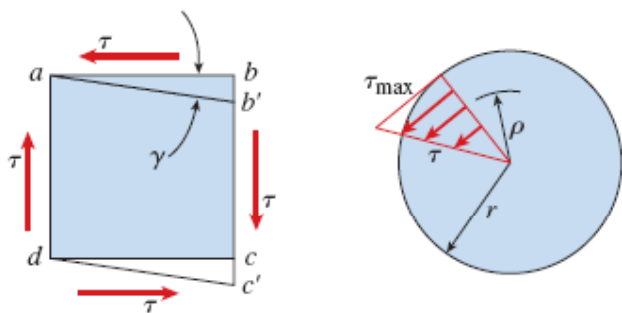
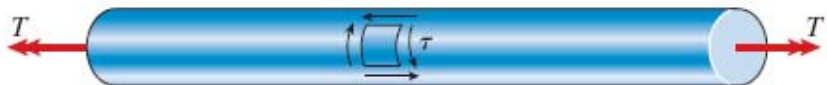
(4.5)

Sve prethodne relacije važe za sve materijale, bez obzira da li su linearni ili nelinearni, elastični ili neelastični, ali za male uglove uvijanja i male deformacije!

Uvijanje

Deformacije štapova (i cijevi) kružnog presjeka

Veza deformacija i napona

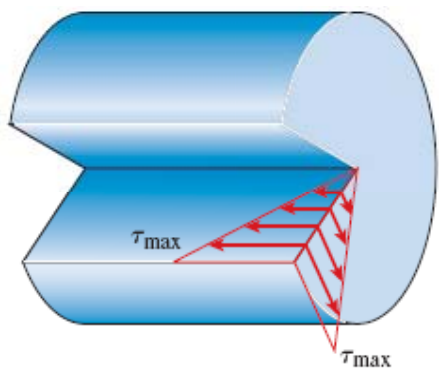

$$\tau = G\gamma$$

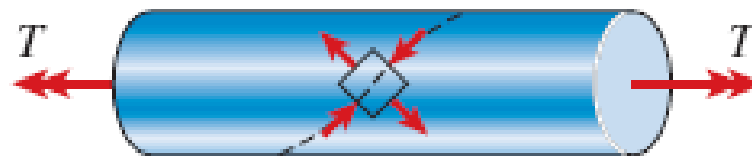
$$\tau_{max} = Gr\theta$$

$$\tau = \frac{\rho}{r} \tau_{max} \tag{4.6}$$

Linearna zavisnost napona i udaljenosti od ose uvijanja!!!

Uzdužni i transferzalni naponi

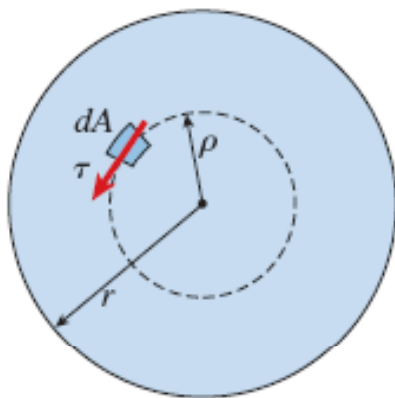
Uvijanje = čisto smicanje = dvoosno naponsko stanje bez tangencijalnih napona

Uvijanje

Deformacije štapova (i cijevi) kružnog presjeka

Veza deformacija i napona

Formula uvijanja

Formula uvijanja

$$\tau = \frac{\rho}{r} \tau_{\max}$$

$$dM = \tau \rho dA = \frac{\tau_{\max}}{r} \rho^2 dA$$

$$T = \int_A dM = \int_A \tau \rho dA = \int_A \frac{\tau_{\max}}{r} \rho^2 dA = \frac{\tau_{\max}}{r} \int_A \rho^2 dA \quad (4.6)$$

$$I_o = \int_A \rho^2 dA \quad [\text{m}^4] \quad \text{– polarni moment inercije poprečnog presjeka}$$

$$I_o = \frac{d^4 \pi}{32} \quad \text{– za kružni poprečni presjek}$$

$$\tau_{\max} = \frac{Tr}{I_o} = \frac{T}{W_o} \quad (4.7)$$

$$W_o \quad \text{– polarni moment otpora presjeka}$$

$$W_o = \frac{d^3 \pi}{16} \quad \text{– za kružni poprečni presjek}$$

Opšta formula uvijanja

$$\tau = \frac{\rho}{r} \tau_{\max} = \frac{T \rho}{I_o} \quad (4.8)$$

Uvijanje

Deformacije štapova (i cijevi) kružnog presjeka

Veza deformacija i napona

$$\tau_{\max} = Gr\theta$$

$$\tau_{\max} = \frac{Tr}{I_o} = \frac{T}{W_o}$$

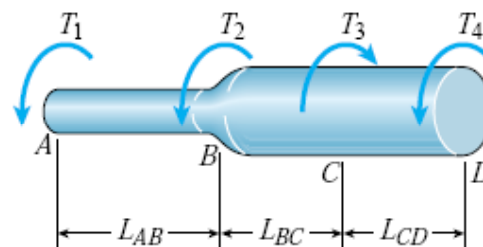
Ugao uvijanja – konstantni parametri

$$\theta = \frac{T}{GI_o}$$

$$\phi = \theta L = \frac{TL}{GI_o}$$

Promjena parametara po segmentima

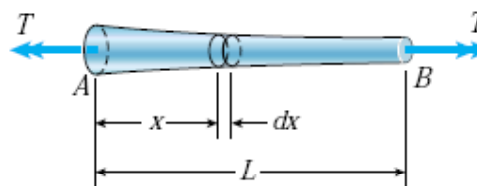
$$\phi = \sum_i \phi_i = \sum_i \frac{T_i L_i}{G_i I_{o_i}}$$

(4.8)

Proizvoljan uzdužni (kružni) poprečni presjek i/ili opterećenje

$$\phi = \int_L \frac{T(x)dx}{G(x)I_o(x)}$$

(4.10)

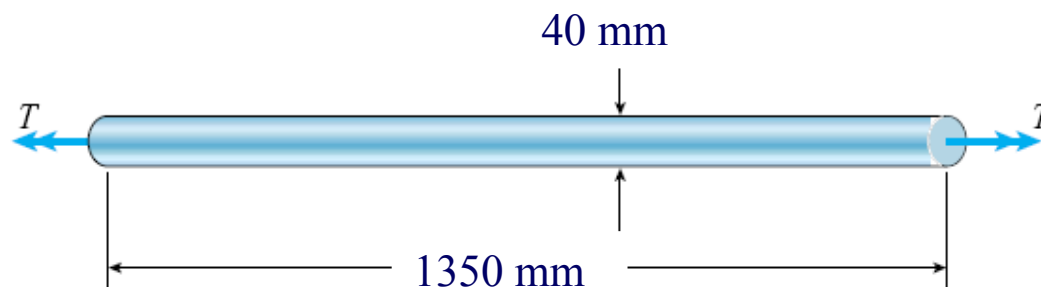

Uvijanje

Primjer 4.1: Puni štap kružnog poprečnog presjeka, prečnika 40 mm, dužine 1350 mm i modula klizanja 80 GPa, opterećen je momentom uvijanja na svojim krajevima, kao što je dato na slici. Odrediti:

- Maksimalan tangencijalni napon u šipki, te ugao uvijanja ako je moment uvijanja 340 Nm
- Maksimalan mogući moment uvijanja, ako je dozvoljeni tangencijalni napon 40 MPa, a maksimalni dozvoljeni ugao uvijanja 2.5°

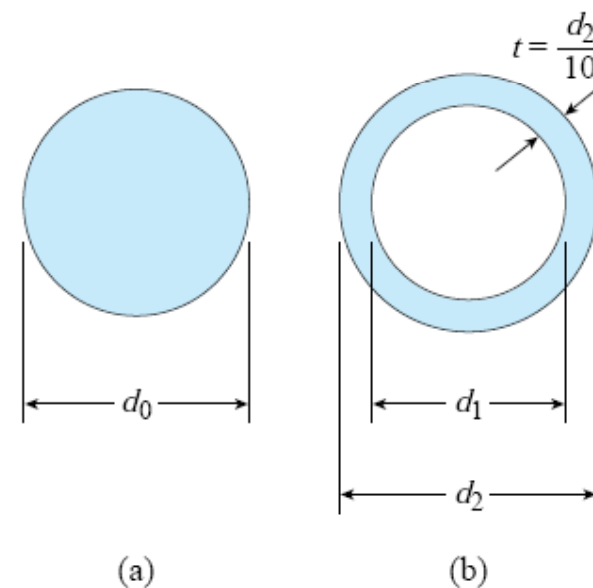
RC Hibbeler, *Mechanics of Materials*, Prentice Hall, Eight Edition, 2011.

Uvijanje

Primjer 4.2: Vratilo cilindričnog poprečnog presjeka od čelika, izrađeno u dvije varijante, kao puno i šuplje (slika), treba prenese moment uvijanja od 1200 Nm bez prekoračenja dozvoljenog tangencijalnog napona od 40MPa i dozvoljenog uzdužnog uvijanja od 0.75°/m. Treba odraditi:

- Prečnik punog vratila
- Potrebni vanjski prečnik šupljeg vratila ako je debljina stjenke vratila jedna desetina vanjskog prečnika
- Odnos prečnika (d_2/d_1) i težina oba vratila

RC Hibbeler, *Mechanics of Materials*, Prentice Hall, Eighth Edition, 2011.

Uvijanje

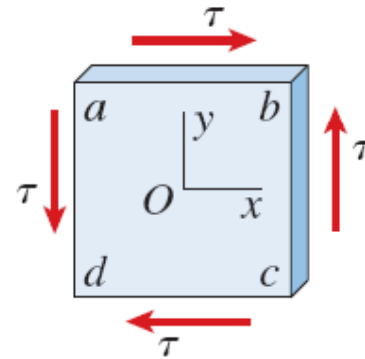
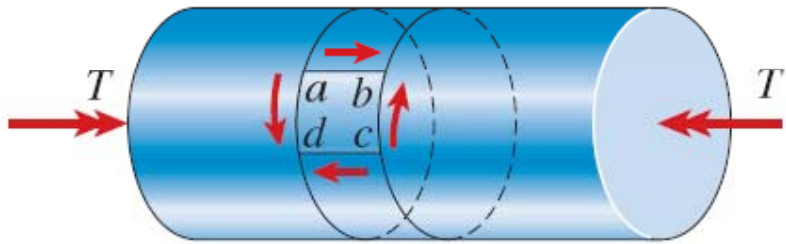
Deformacije štapova (i cijevi) kružnog presjeka

Ograničenja u korištenju prethodnih jednačina

- Samo za kružne poprečne presjeke (pune ili šuplje)
- Linearno elastični materijali
- Za dijelove vratila udaljene od koncentracija napona
- Ne mogu se koristiti za druge poprečne presjeke jer:
  - ❖ Poprečni presjek ne ostaje u ravni
  - ❖ Maksimalni naponi nisu uvijek u najudaljenijim tačkama presjeka
  - ❖ Naprednije metode analize napona neophodne za rješavanje

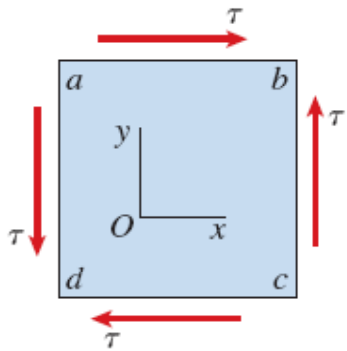
Uvijanje

Naponi i deformacije u čistom smicanju

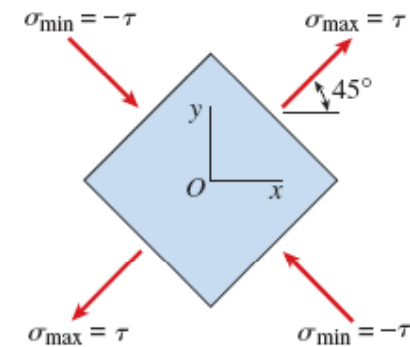
Element izložen čistom smicanju
(nema normalnih napona)

Naponi na kosoj ravni

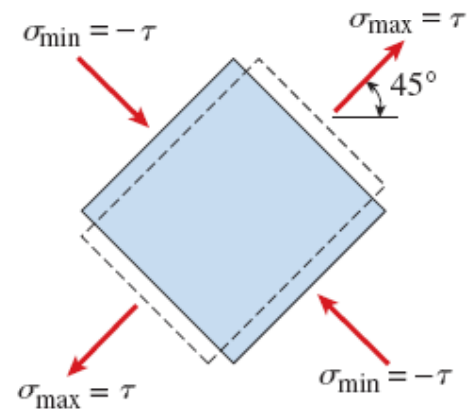
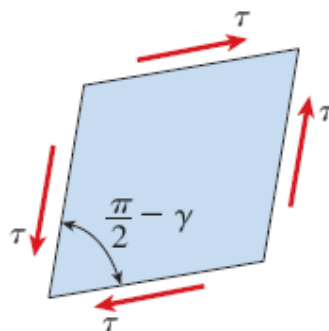
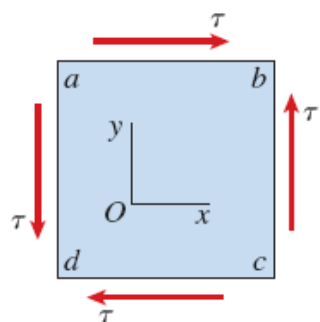
$$\sigma_{x_1} = \tau_{xy} \sin(2\theta)$$

$$\tau_{x_1y_1} = \tau_{xy} \cos(2\theta)$$

Uvijanje

Naponi i deformacije u čistom smicanju

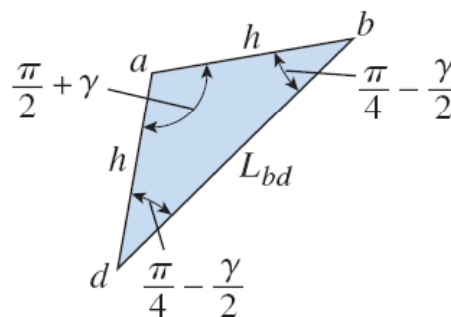
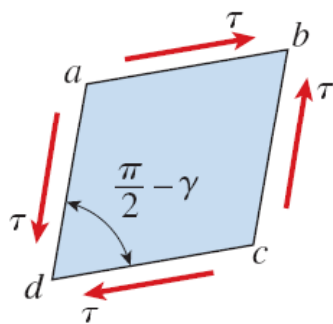
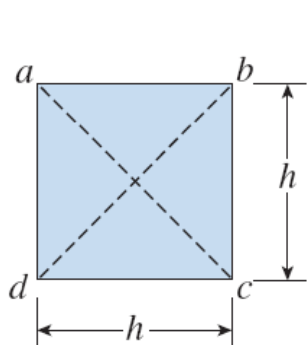

$$\gamma = \frac{\tau}{G}$$

$$\epsilon_{\max} = \frac{\tau}{E} + \frac{\nu\tau}{E} = \frac{\tau}{E}(1 + \nu)$$

Uvijanje

Veza modula elastičnosti i modula klizanja

$$L_{bd} = \sqrt{2}h(1 + \varepsilon_{\max})$$

$$L_{bd}^2 = h^2 + h^2 - 2h^2 \cos\left(\frac{\pi}{2} + \gamma\right)$$

$$(1 + \varepsilon_{\max})^2 = 1 - \cos\left(\frac{\pi}{2} + \gamma\right) \Rightarrow 1 + 2\varepsilon_{\max} + \varepsilon_{\max}^2 = 1 + \sin \gamma$$

$$\varepsilon_{\max} = \frac{\gamma}{2}$$

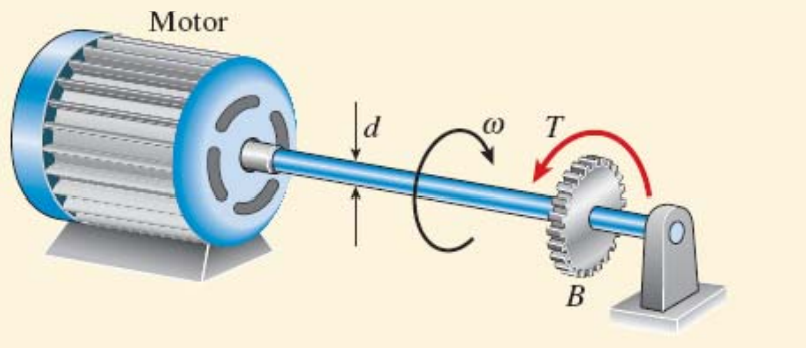
$$\varepsilon_{\max} = \frac{\tau}{E} + \frac{\nu\tau}{E} = \frac{\tau}{E}(1 + \nu)$$

$$\gamma = \frac{\tau}{G}$$

$$G = \frac{E}{2(1 + \nu)}$$

Vvijanje

Prenos snage

Rad momenta uvijanja

$$dW = Td\phi$$

Snaga momenta uvijanja

$$P = \frac{dW}{dt} = T \frac{d\phi}{dt} = T\omega = T2\pi f = T \frac{2\pi n}{60} \quad [\text{W}] \quad (4.9)$$

ω – ugaona brzina [rad/s^{-1}]

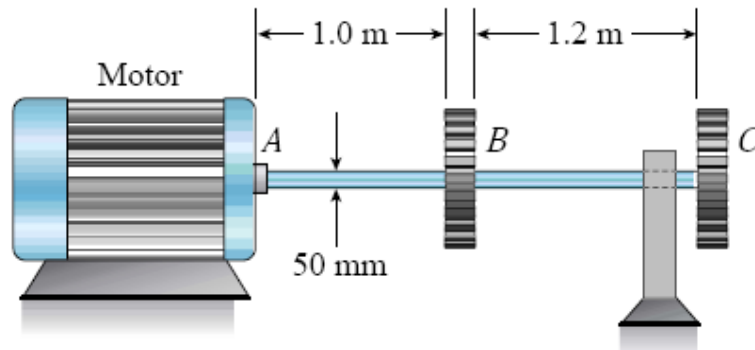
f – frekvencija obrtanja [Hz]

n – broj obrata u minuti [o/min]

Uvijanje

Primjer 4.3: Puno vratilo ABC prečnika 50 mm se pokreće motorom snage 50 kW i frekvencije 10 Hz u tački A . Zupčanici B i C pokreću uređaje koji potražuju snagu od 35 i 15 kW, respektivno. Odrediti najveći tangencijalni napon $\tau_{\max}$ u vratilu i ugao uvijanja ϕ_{AC} između motora A i zupčanika C . Uzeti da je $G=80$ Gpa.

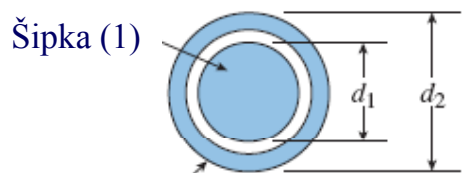

Vvijanje

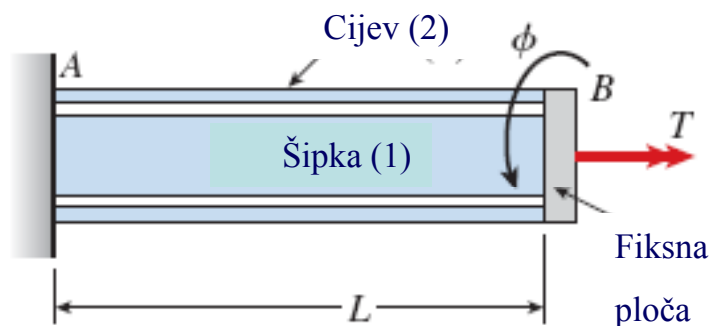
Statički neodređeni problemi

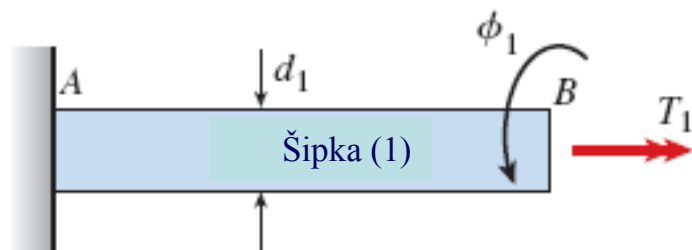
(a)

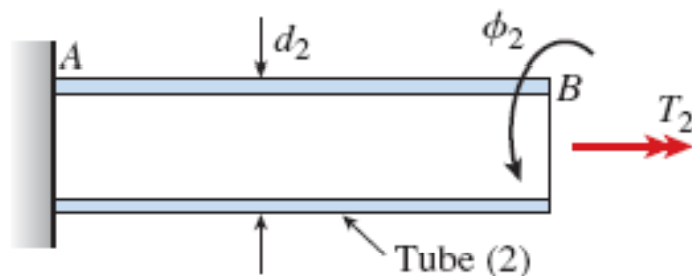
(b)

(c)

(d)

Jednačine ravnoteže

$$T_1 + T_2 = T$$

Jednačine kompatibilnosti

$$\phi_1 = \phi_2$$

Konstitutivne relacije

$$\phi_1 = \frac{T_1 L}{G_1 I_{01}} \quad \phi_2 = \frac{T_2 L}{G_2 I_{02}}$$

$$T_1 = T \left(\frac{G_1 I_{01}}{G_1 I_{01} + G_2 I_{02}} \right)$$

$$T_2 = T \left(\frac{G_2 I_{02}}{G_1 I_{01} + G_2 I_{02}} \right)$$

Uvijanje

Statički neodređeni problemi

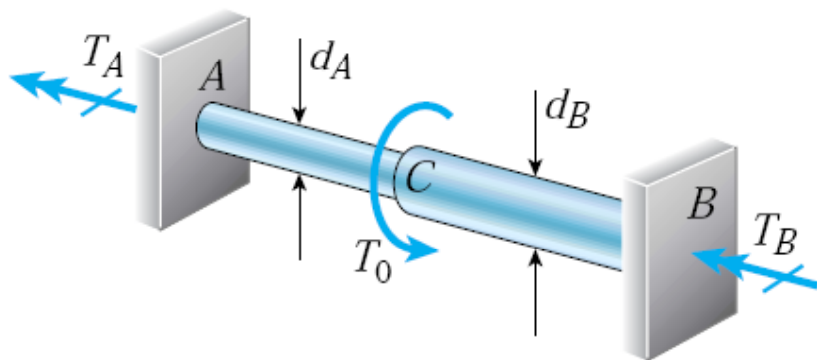
1. Postaviti jednačine ravnoteže (statičke, kinetičke jednačine) – moment uvijanja
2. Postaviti jednačine kompatibilnosti (geometrijske, kinematičke jednačine, jednačine konzistentne deformacije) – ugao uvijanja
3. Postaviti relacije moment uvijanja-ugao uvijanja (konstitutivne relacije)
4. Riješiti sistem jednačine dobiven kroz korake 1-3

Uvijanje

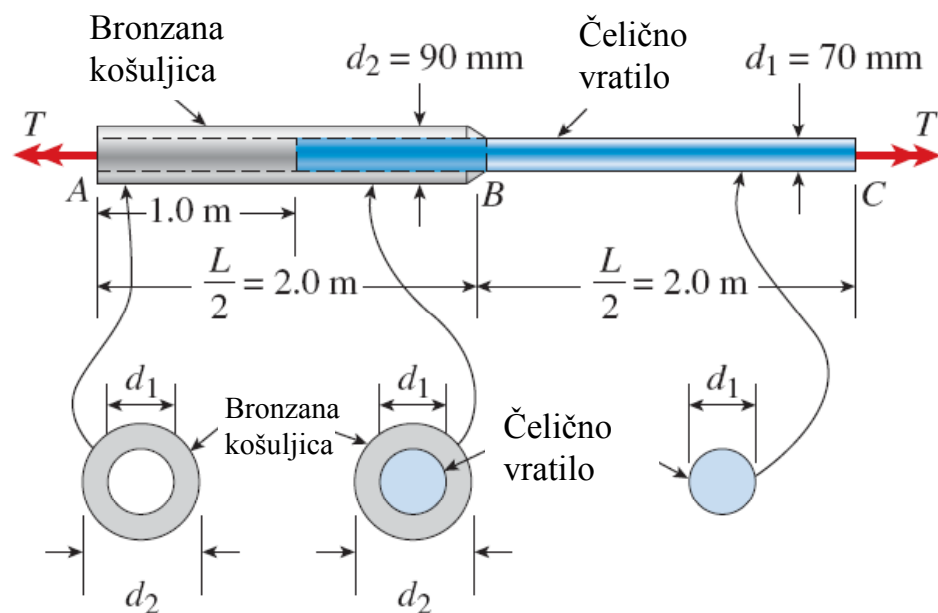
Primjer 4.4: Vratilo ABC je uklješteno na oba kraja i opterećeno momentom uvijanja T_0 u tački C . Segmenti AC i CB vratila imaju prečnike d_A i d_B dužina L_A i L_B i polarnih momenata inercije I_{0A} i I_{0B} , respektivno. Potrebno je izvesti formule:

- za momente u uklještenjima A i B
- za maksimalan tangencijalni napon τ_{AC} i τ_{CB} u svakom segmentu vratila
- ugao rotacije ϕ_C u poprečnom presjeku gdje je primijenjen moment uvijanja T_0

Vvijanje

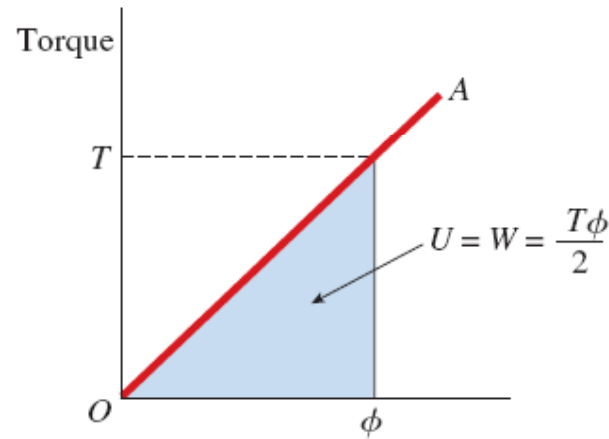
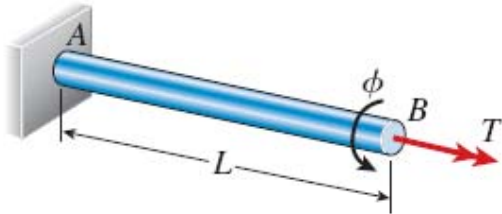
Primjer 4.5: Vratilo izrađeno od čelika ($G_{\text{č}}=80 \text{ MPa}$), dužine 3 m, je trećinom dužine uvučeno u bronzanu košuljicu ($G_{\text{b}}=40 \text{ GPa}$) koja je čvrsto povezana s vratilom. Vanjski prečnici vratila i košuljice su $d_1=70 \text{ mm}$ i $d_2=90 \text{ mm}$, respektivno. Odrediti:

- Dozvoljeni moment uvijanja T_1 koji se može primijeniti na krajeve ako je dozvoljeni napon uvijanja između krajeva 8° .
- Dozvoljeni moment uvijanja T_2 ako je dozvoljni tangencijalni napon bronzne $\tau_b=70 \text{ Mpa}$
- Dozvoljeni moment uvijanja T_3 ako je dozvoljni tangencijalni napon čelika $\tau_{\text{č}}=110 \text{ Mpa}$
- Dozvoljeni moment uvijanja T_{max} ako moraju biti zadovoljena sva tri uslova (a, b, c)

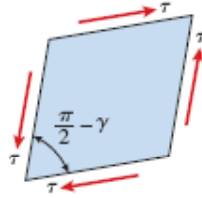
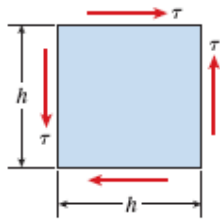
Vvijanje

Deformacioni rad

$$U = W = \frac{T\phi}{2}$$

$$U = \frac{T^2 L}{2GI_0} = \frac{GI_0 \phi^2}{2L}$$

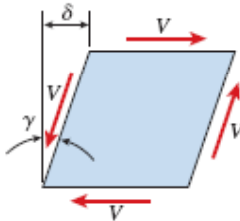
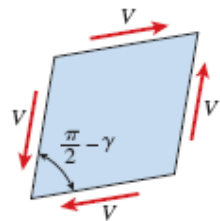
(a)

(b)

$$V = \tau ht$$

$$\delta = \gamma h$$

$$U = \frac{\tau \gamma h^2 t}{2}$$

$$U = W = \frac{V\delta}{2}$$

$$u = \frac{\tau \gamma}{2} = \frac{\tau^2}{2G} = \frac{G\gamma^2}{2}$$